

Ariminensi, Catholicos per contemptum *homousianos* vocabant. Porro de voce obscura et ambigua vaserimini hæretici adeo solliciti minime fuissent.

Ad 2. *Neg.* Exploratum jam est apud melioris notæ criticos, supposititiam esse illam synodi Antiochenæ damnationem vocis *ὁμοούσιος*; quod patet 1. ex eo quod non nisi post 90 annos a celebratione illius synodi a semiarianis in concilio Ancyrano anno 338 mentio hujus damnationis facta fuit; 2. ex silentio arianorum, quos profecto illa damnatio, si extitisset non potuisset latere; 3. ex silentio eruditissimi Eusebii Cæsariensis, addictissimi arianis, et cui semper illa vox displicuit; qui non solum tacet suppositam illam damnationem, sed ultro fatetur vocem illam ab antiquis patribus fuisse usurpatam, quemque constat eidem in conc. Nicæno subscripsisse; 4. ex eo quod ss. Athanasius, Hilarius, Basilius, decepti in hoc facto a semiarianis fatentur se acta illius synodi non vidisse (1); 5. ex accusatione data Dionysio Alex. apud Dionysium Rom. Pont. quod *Filium rem creatam nec Patri consubstantialem, ὁμοούσιον* diceret; 6. ex apologia s. Pamphili pro Origenie paucis annis post illud decretum exarata, in qua ostendit Filium consubstantialem Patri; 7. ex eo quod in damnatione Pauli Samosatani sæpius eadem voce utitur eadem synodus (2).

Ad 3. Resp. hanc non esse nisi infamem calumniam prolata in illos sanctissimos patres a nostris unitariis, quibus patres Nicæni nimis odiosi sunt et inuisi. Quod veteres ariani ne suspicari quidem sunt, id nunc rationalistæ, quibus in asserendo perfricta frons est, pro certo ac indubitato habent (3).

CAPUT IV.

DE DIVINITATE SPIRITUS SANCTI.

Divinitatem Spiritus Sancti præter obscuros nonnullos hæreticos quorum meminit s. Ignatius in *Epist. ad Trallianos*, directe impugnarunt macedoniani, sic dicti ab auctore sectæ Macedonio ariano constantinopolitano antistite intruso sub Imperatore Constantio. Hic docuit Spiritum Sanctum creaturam esse, ac proinde natura et dignitate Deo longe inferioriorem. A pluribus synodis, tunc temporis celebratis, proscriptus ejusmodi error statim fuit, ac præsertim in œcumenica Constantinopolitana I., anno 381.

Sociniani ulterius progressi, inficiati sunt Spiritum Sanctum personam esse subsistentem; sed contendunt eo nomine non designari nisi Dei virtutem seu vim et efficaciam.

(1) Cfr. Maran, lib. iv, c. 29, § 2.

(2) Cfr. Maran, *Dissertat. sur les semi-ariens*, Paris 1722, nec non *Diss. de voce Homousion*, auct. P. Liberato Fassonio, congr. schol. piarum, Romæ 1753, quam suo *Thesaurio Theologico* inseruit P. Zaccaria, vol. iii, pag. 211.

(3) Cfr. Maran, lib. iv, cap. 50, ubi usque ad evidentiam ex publicis et notoriis factis evincit, numeralem essentiam unitatem a patribus Nicænis et subsequentibus propugnata fuisse.

Rationalistæ eandem instaurarunt impietatem, et nusquam in Scripturis hypostaseos veræ notionem Spiritui Sancto tribui contendunt (1).

Hi omnes in Spiritum s. blasphemii, reique propterea æterni delicti, communi, *pneumatomachorum* nomine censentur. Quibus armis dogma ss. Trinitatis ac divinitatis Verbi propugnatum, iisdem Spiritus Sancti divinitatem adversus eos defendere nunc aggredimur. Quum vero illa argumenta, quæ ex ss. Litteris et universa traditione promemus, non modo Spiritum Sanctum vere proprieque Deum esse evincant, sed et peculiarem hypostasim seu personam subsistentem, hinc postremum istud instar corollarium, prout nempe præstitimus de Verbo agentes, ex asserta ipsius divinitatis veritate deducemus. Sit itaque:

PROPOSITIO I.—*Spiritus Sanctus vere ac proprie Deus est, ut in primis ex Scripturis constat.*

Est hæc propositio de fide, prout ex omnibus fidei nostræ professionibus ac symbolis patet.

Sic vero ejus veritatem ostendimus ex Sacris Litteris: Scripturæ Spiritui Sancto Dei nomen tribuunt ac divinas proprietates et operationes; ergo ex Scripturis Spiritus Sanctus vere ac proprie Deus est.

Ac primo quidem Dei nomen et appellationem Spiritui Sancto tribuunt Actus apost. V, 3, 4. Sic enim Petrus Ananiam objurgat: *Cur tentavit Satanæ cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto? Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Ille enim, cui mentitus est Ananias, Deus dicitur; atqui hic est Spiritus Sanctus; ergo Spiritus Sanctus Deus vocatur. Rursum Hebr. III, 7, ait Apostolus: *Quapropter sicut dicit Spiritus s.: Hodie si vocem ejus audieritis;* hunc autem Spiritum S. versu 12 Deum vocat, dicens: *Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor multum incredulitatis, discedendi a Deo vivo.* Ex quibus idem exurgit argumentum. Quod pariter conficitur ex Is. VI, 9, ubi Dominus Deus Sabaoth locutus esse dicitur: *Audite audientes, et nolite intelligere.* Atqui hæc verba tanquam prolata a Spiritu Sancto refert Apostolus, Act. ult. 25, dicens: *Quia bene Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam... dicens: vade ad populum istum, etc.* Ergo ex Apostolo idem est Dominus Sabaoth ac Spiritus Sanctus. Idem præterea Apostolus I Cor. III, 16, fideles templum Dei vocat: *Nescitis, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?* ac postea (Ibid. VI, 19) eosdem Spiritus Sancti templum esse confirmat, dicens: *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti? Deum propterea Spiritum Sanctum expresse nominat hic et alibi passim.*

(1) Henke, lib. 1, pag. 104 et seq.; Ammon, *Bibl. Theol.* pag. 252 et seqq.; Ei, *Summa Theol. Christ.* p. 92 et seq.; Schmid, *Die Christl. Religion als Wissenschaft*, seu *Christiana religio tanquam scientia*, Jenæ 1797, p. 317 et seqq.; Löffler *an Souverain über den Platonismus*, etc., seu, *Löffler ad Souverain, de Platonismo Ecclesiæ Patrum*, pag. 426 et seqq. apud Weisch.

2. Nec solum nomen, sed et proprietates, quæ tui Deo competunt, passim Scripturæ Spiritui Sancto tribuunt. Cujusmodi sunt *omniscientia*, I Cor. II, 10 et seqq.: *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei... quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei*; et Joan. XVI, 13: *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*; item *omnipræsentia* Sap. I, 7: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et Psalm. CXXXVIII, 7; Quo ibo a Spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Omnipotentia*, Psal. XXXII, 6: *Verbo Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*; ac Luc. I, 35, *Virtus Altissimi dicitur*; nec non *vivificandi vim*, Rom. VIII, 11, Apostolus ei tribuit, scribens: *Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis habitat in vobis... vivificabit et mortalia corpora vestra.*

3. Scripturæ Spiritui Sancto tribuunt præterea operationem et efficientiam divinam. Talis est *inspiratio prophetarum* I Pet. I, 11, qui futura prænunderunt, prout significavit eis *Spiritus Christi*; ac rursum II Pet. I, 21: *Spiritu Sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines; Creatio et rerum conservatio*, Psal. CIII, 30: *Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ; Operatio miraculorum*, Matth. XII, 28: *In Spiritu Dei eicio demones, et I Cor. XII, 4; Opera gratiæ, cujusmodi sunt Christi conceptio*, Luc. I, 35; *Unctio et missio*, Is. LXI, 4; *Peccatorum remissio et regeneratio*, I Cor. VI, 11; *Regimen Ecclesiæ*, Act. XIII, 2; *Collatio donorum*, I Cor. XII, 4: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Divisiones ministracionum sunt, idem vero Dominus, et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus; Sanctificatio*, II Thess. II, 12, et I Pet. I, 2; *Diffusio charitatis*; Rom. V, 5; *Resurrectio mortuorum*, Rom. VIII, 11.

4. Idem cultus et honor tribuitur Spiritui Sancto qui Patri et Filio; ut patet ex forma baptismi, de qua superius diximus; et rursum II Cor. XIII, 13, sic Apostolus tres personas conjungit dicens: *Gratia D. N. J. C. et charitas Dei et communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.*

5. Ita Spiritus S. Filio comparatur, ut dicitur (Joan. XIV, 16) *alius Paraclitus*, per comparationem ad Christum; eadem origo divina ipsi adscribitur, ibid. XV, 26, vocante eum Christo *Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*; eadem ratione ac de Filio dicitur, quod *exierit a Deo.*

Ex quibus omnibus sic instruimus argumentum: Ille vere et proprie Deus dicendus est, cui Dei appellatio divina, divinæ operationes, divinus cultus, honor et dignitas, divina demum processio et origo tribuuntur; atqui ex dictis talis est Spiritus Sanctus juxta Scripturas; ergo.

Rursum: Ille non sola vis, attributum et efficientia, sed vera hypostasis seu persona subsistens dicendus est, qui perhibetur vivens et operans eadem ratione ac illa personæ quibus comparatur; quique mitti perhibetur, et alius dicitur, et dicitur procedere, perinde ac Filius Dei, qui certe est persona

subsistens; atqui ex demonstratis talis est Spiritus Sanctus; ergo Spiritus Sanctus et Deus et divina peculiaris subsistens persona est.

DIFFICULTATES.

1. Obj. 1. Nusquam substantia quædam corporea, scilicet *materialis*, hujus Spiritus divini commemoratur; 2. neque modus, quo procedat a Deo, ostenditur. Quod si 3. prædicata divina Spiritui Sancto tribuuntur, recte id sit, quatenus vel ipse Deus hoc Spiritus Sancti nomine significatur (Joan. IV, 24 et seqq. I Cor. III, 16; XII, 6-11), vel 4. vis quædam Dei in animis hominum efficacis, quæ pro rudioris ævi ingenio ac dicendi genere tanquam peculiaris natura a Deo procedens cogitatur, ideoque proprietatibus divinis potest ornari. Attamen 5. in ipsis libris sacris nec veræ hypostaseos nec processus a Filio notio satis perspicue declaratur. (1). Ergo.

Resp. ad 1. *D.* Id est, *subsistens*, N. alio sensu C. Toties enim in Scripturis substantia proprie dicta et subsistens Spiritus Sanctus prædicatur, quoties Deus dicitur vivens et operans, et distinguitur expresse a persona Patris et Filii; quod sit, ubi a Patre procedere dicitur ac mitti, item accipere de eo quod est Filii, ut Joan. XVI, 15, et inferius expendemus, item ubi mittitur a Filio, ibid. XV, 26. Tum Luc. III, 22: *Et descendit Spiritus S. corporali specie sicut columba in ipsum (Christum), et vox de cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus, quibus verbis tres personæ subsistentes et distinctæ commemorantur. Quod pariter constat ex I Joan. V, 7, juxta superius demonstrata cap. II, prop. II, (2). Falsum igitur est, quod assumunt adversarii.*

Ad 2. *Trans. et neg. cons.* Ex eo enim, quod modus alieus rei expresse non tradatur, concludi nequit non existere rem ipsam. Modum ignoramus, quo anima agat in corpus, et vicissim; ergo non existit

(1) Wegsch. § 86.

(2) Ut specimen sumant lectores exegeseos neotericorum biblicorum protestantium; placet hic subficere, quæ in cap. 5. s. Matth. v. 17, adnotavit Georg. Rosenmüller ad illa verba: « Et ecce vox e cælo, etc. sape, inquit, est tonitru, Ps. xxix, 5 et seqq.; xviii, 14, et sic *φωνή* legitur etiam Apocal. vi, 4, Hebræi autem æque ac Græci et Romani fulmina et tonitrua annumerabant signis presentie Dei et prodigiis divinitus factis, quorum significationem ex rerum circumstantiis dijudicabant. Vid. I Reg. viii, 10; xviii, 38, 39; Ovid. *Fastorum* iv, 854; Virgil. *Æneid.* ii, 693. Tonitru igitur Joanni erat publica declaratio Dei Jesum esse Messiam... Sed illa filia vocis (vox de cælo *φωνή* ex *τῶν οὐρανῶν*) plerumque nihil aliud fuit quam vox aut echo temere aliunde auribus illapsa, ex qua, divina ei origine adscripta, auguria captarunt homines superstitiosi, vel etiam vox hominum aliorum, quam omnis loco arripuerant, et in rem suam interpretati sunt. Ex his patet nihil aliud intervenisse in baptisate Christi quam tonitru et ignea species, ut in versu præcedenti exponit, ex quibus Joannes Baptista ac reliqui præsentis omni sumpserunt de Jesu Messia, etc. Si hoc non sit verbum Dei pervertere, quid sit nescio.

anima? digna rationalistarum dialecticæ consecutio.

Ad 3. *D.* Ratione naturæ, *C.* ratione personæ, quatenus scilicet Pater antonomastice Spiritus vel Spiritus Sanctus dicatur *N.* Nusquam enim Pater, prout persona peculiaris est a reliquis distincta, Spiritus, multo minus Spiritus Sanctus vocatur. Primus autem locus (Joan. IV, 24), qui nobis objicitur: *Spiritus est Deus*, refertur, ut patet, ad divinam naturam in concreto; reliqua autem duo de Spiritu Sancto sunt, qui Deus dicitur et donorum auctor et distributor. Dicitur enim *idem Deus, idem Spiritus, dividens prout vult.*

Ad 4. *Dist. antec.* A Spiritu *S.* immissa seu producta, *C.* excluda Spiritus Sancti persona *N.* Spiritus Sancti persona cum ipsius operationibus ac donis seu effectibus confundi nequit, prout unitarii ac rationalistæ passim faciunt. Falsum præterea est a rudioris ævi ingenio (nondum a rationalistis exulto) tanquam peculiarem naturam (catholici dicunt *personam*) procedentem a Deo excogitatam esse; sed a Christo ipso, ut vidimus, et sacris scriptoribus originem habet dogma istud.

Ad 5. *Neg.* Contrarium enim ostendimus, et clarius adhuc fiet ex iis, quæ adversus græcos disse-remus.

I. Inst. Spiritus Sancti in columbæ specie apparitionem non esse nisi mythum inde patet, quod 1. fieri nullo modo possit, ut natura infinita finita speciem et formam induat, et ut Deus corpore qualicumque in oculos sensusque incurrat, id quod in *N. T.* libris diserte negatur (Joan. I, 18; 1 Tim. VI, 16). Sic 2. narratio, quæ Act. Apost. II, 1 et seqq. legitur de dono peregrinis linguis loquendi, primum apostolis tributo, conferre licet cum mytho de confusione linguarum, qui Gen. XI, 1 et seqq. exponitur (1). 3. *Cultus autem divinus*, qui Spiritui Sancto tribui dicitur, non immititur nisi argumentis dubiis ex Math. XXVIII, 19; II Cor. XIII, 15; Rom. IX, 4, petit; ergo ex his nihil confici potest ad adstruendam peculiarem Spiritus Sancti hypostasin, ejusque divinitatem.

Resp. *Neg. A.* Ad 1. prob. *Neg.* pariter, nihil enim vetat quominus natura infinita finita speciem et formam induat. Tunc solum haberetur repugnantia, si diceretur natura infinita simul finita esse; minime vero si dicatur hæc infinita natura seu Deus adsciscere speciem et formam naturæ finite, sive realem, ut factum est in incarnatione, sive symbolicam, ut ex veterum patrum sententia factum legitur in tot apparitionibus, quas exhibet *V. T.*, et per quas utique Deus potest in oculos sensusque incurrare. Ast hoc non arridet rationalistis. Quid inde? Insanientes corrigere supervacaneum est. Responsioni autem non repugnant objecta Scripturarum loca, in quibus dicitur: *Deum nemo vidit unquam; quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest; quæ intelligi debent de natura divina, prout in se est; non autem prout ap-*

(1) Ibidem.

paret in assumpta specie, vel forma, sive reali sive symbolica.

Ad 2. *Neg.* Jam alias adnotavimus hoc mythorum inventum non esse nisi somnium rationalistarum ad eludendam Scripturarum auctoritatem in iis omnibus, quæ naturæ vires excedunt, quæque ipsi detrectant admittere. Quis ferat mythum dici factum illud, quo commota est universorum Solymorum civitas, ac multa hominum millia Christi fidem amplexa sunt, quod repetitur Act. X, 44, in Cornelio ejusque familia; et ibid. XIX, 6; insuper de dono loquendi linguis peregrinis disserit Apostolus I Cor. XIV, tanquam de re notissima atque inter primos fideles communi. In hypothesi adversariorum Scriptura inscribi deberet *mythologia sacra.*

Ad 3. *Neg.* Ea enim argumenta ad hæc usque tempora pro certis habita sunt. Quotiescumque rationalistæ nesciunt argumentis catholicorum respondere, ea vocant dubia, nec talis dubii aliquam rationem afferunt.

II. Inst. 1. Eodem jure, quo ex locis Joannis alium Paraclitum pollicentibus *personæ* notionem exsculpunt veteres, postulari poterat, ut vere novum quendam post Jesum doctorem, qualis ipse Jesus, prodidisse atque in susceptum ab Jesu opus successisse probarent (1). Verum 2. ejusmodi personam apostoli neque expectarunt, neque ipsi adfuisse unquam professi sunt; quippe 3. Spiritum illum in alia quadam natura, sive Deo, sive Christo, sive homine, versantem et operantem plerumque induunt, quemadmodum mortem (Rom. V, 12; Jac. I, 15), peccatum (Rom. VI, 12 et seqq.; VII, 14 et seqq.), legem (Rom. VII, 25; Gal. III, 24) et Scripturam Sacram (Gal. III, 8) personæ forma induunt, nec usquam tanquam naturam quamdam individuam exhibent. Ergo.

Resp. ad 1. *D.* Si Jesus alium hunc Paraclitum pollicitus esset visibilem ac sibi similem in natura assumpta, *C.* si tota orationis ejus series invisibilem ac in propria divina natura subsistentem eum indicabat *N.* Omnes vero notæ, quibus Christus promissum Paraclitum designavit, tales sunt, ut decipi apostoli non potuerint circa modum, quo esset ipsis ille alius Paraclitus adfuturus. Nam Joan. XIV, 17, eum vocat Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum; vos autem cognoscetis eum quia apud vos manebit, et in vobis erit. Sicut et de Patre suo et de se dixit, v. 25: *Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum (justam) faciemus;* et ibid. XIV, 26: *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me;* et rursus Act. I, 4 et seqq. iis characteribus Spiritum Sanctum, in quo baptizari debebant, exposuit, ut ne suspicarentur quidem Apostoli, se viros veluti alterum Jesum promissum sibi Paraclitum. Qui igitur vocatur Spiritus veritatis, qui venturus

(1) Ita Henke, *Lit. fid. christ.*, pag. 106.

esset ad apostolos, et cum iis eorumque successoribus mansurus in æternum ea ratione, qua Pater et Filius habitaturi erant in anima justi, non poterat ab apostolis expectari ut persona adspectabilis atque ut alter Jesus; atqui talis est alius Paraclitus a se distinctus, quem ipsis pollicitus est Christus; ergo immerito rationalistæ asserunt, a veteribus postulari potuisse, quod non est nisi ipsorum rationis figmentum. Adde veteres etiam ex traditione scire potuisse ejusmodi esset promissus ille Paraclitus.

Ad 2. *D.* In sensu adversariorum, *C.* alio sensu *N.* Acta apostolorum nobis eos exhibent expectantes sibi promissum Spiritum *S.*, et apostolum Petrum pro concione exposuisse quid acceperint; et rursus cap. XI, 15, et alibi passim. Mentiuntur propterea rationalistæ, dum talia obtrudunt.

Ad 3. *Neg.* Etsi enim frequenter Apostolus delectetur ejusmodi prosopopœis, ex subjecta materia figura facile intelligitur; at eum per prosopopœiam designasse pariter Spiritum *S.* nunquam evincunt adversarii. Talia enim in Scripturis occurrunt, quæ illam omnino excludant, ut ex dictis constat.

III. Inst. 1. Ipsa appellatio *Spiritus Dei, Spiritus Christi*, quæ passim in Scripturis Spiritui *S.* tribuitur, ostendit peculiarem personam eum non esse, prout non est persona spiritus hominis, qui in ipso est, nec ab eo distinguitur. 2. Baptizamus præterea in Spiritu *S.*; at ille in quo baptizamus, persona esse non potest, siquidem baptizamus pariter in aqua. Addatur 3. Spiritum *S.* sæpe dici Dei donum; et 4. in multos effusum, ut die Pentecostes (Act. II). Rursus 5. Spiritus *S.* mentibus quasi inherens excitari perhibetur (Ps. L, 15, 14; Is. LXIII, 10, 11); sic pariter homini cuidam tribuitur et aufertur vel exteriorum ope (I Reg. X, 6, 11; XVI, 14) v. g. unguento (ibid. XVI, 13; Jud. XV, 14; XVI, 20); et quasi particula ejusdem ab uno viro, qui eo imbutus est, ad alios multos transferuntur (Num. XI, 17, 25). Quæ quidem aliaque his similia personæ subsistenti convenire non possunt. Ergo.

Resp. ad 1. *D.* Si hæc denominatio referretur ad essentiam seu essentiam partem, cujus Spiritus dicitur, *C.* si ad personam, et quidem relative ac notionaliter *N.* Hinc patet discrimen quod intercedit inter hanc denominationem, quando usurpatur de homine, et quando usurpatur de Persona divina. De homine vox spiritus non potest sumi nisi quoad ipsius partem essentialem; at quoad Deum si sumatur relative, non potest accipi nisi de Persona; contra vero si absolute accipiatur, denotat ipsam divinam essentiam seu naturam. Ex subjecta proinde materia dignosci debet, quando vox *spiritus* relative, quando vero absolute accipiatur, tum etiam quando pro essentia aut parte essentiali, quando autem pro persona. Quod si Apostolus (I Cor. II, 11) comparare videtur Spiritum, qui in Deo est, cum Spiritu, qui est in homine, liquet ex contextu comparisonem referri ad modum cognoscendi, non autem ad modum subsistendi, eo magis quod in divinis præsertim una persona in alte-

ra esse possit juxta illud Christi dictum Joan. X, 38: *Pater in me est, et Ego in Patre.*

Ad 2. *D.* Improprie, *C.* proprie *N.* Dicimur autem baptizari in Spiritu *S.*, sicut dicimur baptizari in Christo, qui utique persona est, ipsis fatentibus unitariis; improprie tamen, nempe in virtute Christi ut causæ meritorie justificationis, quam per baptismum adipiscimur; in virtute autem Spiritus *S.* ut causæ efficientis ejusdem justificationis et baptizamus in aqua ut causa instrumentali.

Ad 3. *D.* Donum Dei personale et subsistens, *C.* accidentale *N.* Eadem scilicet ratione Spiritus *S.* interdum in Scripturis sic vocatur, qua ipse Filius pariter donum Dei dicitur, ut Joan. III, 16: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, et alibi passim;* quatenus Deus ex sua in nos gratuita misericordia Spiritum *S.* misit, prout miserat Filium.

Ad 4. *D.* Effusum novo effectu in apostolos atque credentes, *C.* divisum *N.* Sed idem potius Spiritus est, qui dona sua dividit singulis, prout vult, ut dicitur I Cor. XII, 11; ideoque active, non passive effunditur Spiritus *S.*, quemadmodum dicimur Christum induere, aliaque ejusmodi.

Ad 5. *D.* Excitari perhibetur in suis effectibus seu in gratia, *C.* in se *N.* Eadem ratione dicitur tribui et auferri. Falsum vero est ac purum putidumque mendacium exteriorum ope id fieri, neque id asserunt loca ab adversario citata; quod si I Reg. XVI, 13, Samuel cornu olei inungit David in regem, non dicitur tamen ope unguenti directum esse Spiritum Domini in David, quod de suo adjecit rationalistæ; sed tantum refertur, quod, uncto David in regem, Spiritus Domini directus in eum sit et recesserit a Saül, quod intelligendum est de speciali Dei benevolentia et dilectione. Multo minus id dicitur in aliis locis ab adversario nostro adductis, in quibus nec syllaba est de unguento aliisve mediis externis (1).

II. Obj. Dato etiam Spiritum *S.* esse personam subsistentem, non sequitur inde ipsum Deum esse. Nam 1. nusquam expresse in Scripturis *Deus* appellatur, nusquam 2. adorandus vel invocandus proponitur. 3. Dei dona et beneficia enumerans Apostolus I Cor. VIII, 6, ea Patri ac Filio tribuit, nulla injecta de Spiritu *S.* mentione; quem 4. vel primi Christi fideles penitus ignorabant (Act. XIX, 2). Siquidem a Paulo duodecim discipuli interrogati, num Spiritum *S.* accepissent credentes, responderunt: *Sed neque, si Spiritus *S.* est, audivimus.* Quin potius 5. a Filio non obscure factus perhibetur illis verbis (Joan. I, 5): *Omnia per ipsum facta sunt.* Ergo.

Resp. *neg. ant.* Ad 1. probationem, Resp. 1. Etsi expresse diceretur Deus, num putandum esset unitarios in eum fore credituros? Non puto. Verbum seu Filius Dei sapissime, ut vidimus expresse *Deus*, et *verus Deus*, et *magnus Deus*, et *super omnia Deus* vocatur, num propterea credunt in ejus divinitatem?

(1) Habes novum specimen male fidei rationalistarum, dum adeo aperte mentiri non verentur.

Eadem ratione se gerent relate ad Spiritum S., si expresse, ut ipsi contendunt, Deus in Scripturis ipse vocaretur, cum non Scripturæ sed sibi tantum fidem adhibeant.

Resp. 2. *Neg.* Nam expresse Spiritus S. Deus dicitur in iis omnibus locis, quæ in probationibus adduximus.

Ad 2. *Neg.* Nam in forma baptismi vera invocatio et cultus Spiritus Sancti præscribitur; item cum Apostolus II Cor. XIII, 15, scribit: *Gratia D. N. J. C. et charitas Dei et communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis* (1).

Ad 3. *D.* Ut excludatur Spiritus S., *N.* ex peculiari causa *Tr.* Nec enim, quando una vel altera nominatur persona, alia excluditur, ut sæpe fit in Scripturis: alioquin e censu divinarum personarum Pater ipse esset excludendus, quod adversarii profecto non admittunt. Ceterum idem Apostolus, tum alibi, tum præsertim ibid. XII, divina charismata Spiritui S. tribuit.

Ad 4. *D.* Solo baptisate Joannis tincti, *C.* baptisate Christi *N.* Porro ipsis judæis ignotum non fuisse Spiritum S. patet ex pluribus locis *N. T.*, in quibus de Spiritu S. sermo est tanquam de re notissima. Luc. enim I, 35, Angelus sic Mariam Virginem affatur: *Spiritus Sanctus superveniet in te*; v. 15 pariter dicit idem Angelus Zachariæ: *Spiritu Sancto replebitur*, etc. Sic Matth. I, 20, dicitur Joseph: *Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est*; ut alia umittam.

Ad 5. *Neg.* Etenim post allata verba subdit Evangelista: *Et sine ipso factum est nihil, quod factum est*; itaque omnia per Verbum facta sunt, quæ nempe facta sunt. At Spiritus Sanctus non est factus, sed a Patre procedit, ut dicitur Joan. XV, 26, et a Filio accipit, ibid. XVI, 14.

I. Inst. Quæ in Scripturis Spiritui S. tribuuntur, Deo convenire non possunt. Talis 1. est oratio, de qua Apostolus Rom. VIII, 26: *Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Nec 2. dici potest *efficienter* id præstare, quatenus nos postulare faciat; nam tunc æque Patri ac Filio adscriberetur huiusmodi efficientia, quæ utpote actio ad extra communis est tribus Personis. 3. Negatur ipsi scientia, dicente Christo (Joan. XVI, 15): *Non loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur*. 4. In eadem sententiam Apostolus (I Cor. II, 10) inquit: *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei*; jam vero scrutari est inquirere in aliquam rem, quæ perfecte non agnoscitur, quod de divina scientia dici non potest. Hinc 5. est, quod ab hac scrutatione reliquæ Personæ excludantur. 6. Demum idem Apostolus (ibid. XIV, 52) universim pronuntiat: *Spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt*, Spiritus autem prophetarum ipse Spi-

(1) Quum ista testimonia ab adversariis inter dubia numerentur, argumentum est apertissimum, validissima hæc esse, nec illos habere quidpiam ad illorum vim eludendam.

ritus Sanctus est, qui propterea Deus esse non potest; ergo.

Resp. *Neg. ant.* Ad 1. *D.* Quæ sit oratio *improprie*, ut dicitur, et *efficienter*, *C.* *proprie et formaliter N.* Responsio patet ex contextu: *Spiritus*, inquit Apostolus, *adjuvat infirmitatem nostram; nam, quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat* (id est postulare nos facit) *gemitibus inenarrabilibus* (1). Cfr. Matth. X, 20.

Ad 2. *D. seq.* Per se, *C.* per appropriationem *N.* Nempe ea ratione tribuuntur Spiritui Sancto gratia aliæque subsidia omnia, quæ ad nostram sanctificationem conferunt qua Patri opera omnipotentiae, Filio quæ ad sapientiam spectant, etsi hæc omnia totius Trinitatis per se atque absolute propria sint.

Ad 3. *Neg.* vel *D.* Scientiam mutuatur a Filio, quia ab eodem æque ac a Patre habet essentiam per processionem ab utroque, ut inferius ostendemus, *C.* ipsi *proprie* dicta scientia negatur *N.*

Ad 4. *D.* Scrutari interdum idem est ac inquirere, *C.* semper et in sensu Apostoli *N.* Idem enim hic valet *scrutari* ac plene perfecteque cognoscere, ut de Deo usurpatur Psal. VII, 10, dum dicitur: *Scrutans corda et renes Deus*, et alibi passim. Et sane, nonne ipsi unitarii hæc verba exponunt de Deo ipso, cui imperfecta scientia convenire nullatenus potest?

Ad 5. *Neg.* Sed, ut contextus postulat, creatæ intelligentiæ solum excludantur.

Ad 6. *D.* Prout in prophetis est, *C.* prout est in se *N.* Spiritus autem prophetarum subjectos esse dicit Apostolus ob deceptionis periculum; cum fieri facile possit, ut quis falso putet se moveri a Spiritu Sancto, vel etiam fingat se Spiritu Sancto moveri, ac proinde fallatur et fallat. Quare apostolus Joannes I Ep. IV, 4: *Charissimi, scribit, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint*.

I. Inst. 1. Spiritus sanctus non est vox relativa. Deinde 2. vel genitus est vel ingenuus; si genitus, Filius est; si ingenuus, Pater. Rursum 3. si a Patre procedit sicut et Filius, fratres igitur erunt Filius et Spiritus S.; quod si procedat per Filium, Pater avus ipsius erit, quæ omnia absurda sunt. Sic veteres pneumatomachi apud s. Athanasium (2).

Resp. ad 1. *D.* Per se, *Tr.* (3) relative non usurpatur *N.* Ad 2. vero respondeo, Spiritum Sanctum nec genitum, nec ingenuum esse, sed procedere, ut fidei formulæ et Scripturæ nos docent. Ad 3. dico, ipsum procedere a Patre et Filio tanquam ab unico principio, ut ostendemus. Sicque evanescent frigidae ejusmodi cavillationes, in quibus diu immorari nefas puto.

PROPOSITIO II. — Spiritum Sanctum vere ac proprie Deum esse ex sensu ecclesiæ traditionali confirmatur.

Iis omnibus suppositis, quæ ex traditione attulimus ad veritatem adstruendam Trinitatis personarum,

(1) Vide S. August. Ep. xcvi, alias cv.

(2) *Epist. 1 ad Serapionem.*

(3) S. Th. p. 1, q. 56, art. 1.

quæque pro persona divina Spiritus Sancti pariter militant, addere placet peculiariora documenta, quæ tertiam hanc divinæ Trinitatis personam propius attingunt.

Ac 1. quidem Spiritum Sanctum tanquam peculiarem personam, eamque divinam ac subsistentem exhibent patres apostolici; atque inter ceteros Hermas, seu vetus auctor libri dicti *Pastoris*, qui floruit sub finem sæculi I, vel sub initium sæculi II, qui lib. III, cap. V, ubi Angelus explanat parabolam Patrisfamilias, de qua supra egimus, aperte distinguit Spiritum Sanctum a Patre et Filio, dicens: *Orbem terrarum fundus ille significat, qui in similitudinem est positus. Dominus autem fundi demonstratur esse is, qui creavit cuncta... Filius autem (fundi) Spiritus Sanctus est. Servus vero ille Filius Dei est* (1); et infra: *Quare autem Dominus in consilio adhibuerit Filium (fundi, id est Spiritum Sanctum) de hereditate et bonos angelos? Quia nuncius audit Spiritum Sanctum, qui infusus est omnium primus in corpore, in quo habitaret Deus*. Ex quibus habemus 1. Spiritum Sanctum apertissime distingui a Patre (secus ac placet socinianis et rationalistis), a quo in consilium adsciscitur; 2. Spiritum Sanctum ejusdem esse naturæ cum Patre, eo ipso quod dicatur *Filius* ad exprimendam intimam cum Patre conjunctionem eandemque utriusque naturam (2); 3. corpus servo (fundi, nempe Filio) a Spiritu Sancto conformatum doceri, ut dignum et idoneum esset in quo Deus habitaret (3). Quæ omnia evincunt Hermam aperta fronte rationalistis adversari. Vidimus præterea Spiritum Sanctum glorificari a s. Polycarpo una cum Patre et Filio, et ab utroque distingui.

S. Clemens Romanus: *Ille ergo, inquit, Spiritus Sanctus est et rectus, qui ab ipso (Patre) procedit* (4). Ergo rursum et Deus et distinctus a Patre Spiritus S. perhibetur; si enim procedit a Patre, Deus est et a Patre distinctus.

Item s. Ignatius Martyr, in *Epist. ad Trallianum* VI, inter hæreticos recenset eos, qui *Spiritum Sanctum nec esse consentunt*, quique dicunt *eundem esse Patrem, Filium et Spiritum Sanctum* (5); et en rursus Spiritum Sanctum ut personam subsistentem, et distinctam a Patre et Filio, et quidem divinam,

(1) Vocat Hermas filium *servum*, eo quod, ut ibidem exponit, etsi omnium Dominus sit, servilem formam induit in Incarnatione, quibus verbis alludit ad illud Pauli: *Qui cum in forma Dei esset, etc.*

(2) Vox enim amici non exprimebat quod Hermas intendebat, ideoque eam Angelis servavit.

(3) Ex quo patet, quam longe abfuerit Hermas a socinianis, qui contendunt, Christum dici Filium Dei, eo quod conceptus fuerit de Spiritu Sancto; dum e contrario Hermas affirmat, ideo Christum conceptum esse de Spiritu Sancto, quia est filius Dei, et quia Spiritus Sanctus ipsi Filio Dei dignum seu idoneum aptavit corpus.

(4) Apud s. Basil. lib. *De Spiritu S.* cap. 29, num. 72, tom. III, pag. 61, a. edit. Paris. 1750. cf. integrum textum etiam in *Bibl. Patrum Gall.* tom. I, p. 44.

(5) Apud Cotelerium *Scripta Patrum apost.* tom. II, p. 65.

utpote qui confertur cum Patre et Filio, quem ibidem s. Martyr Deum dicit (1).

2. Patribus apostolicis subsequentes patres concinunt, eandemque fidem prædicant. Cum enim atheismi accusarentur christiani ab ethnicis, apologetæ religionis nostræ repellebant impactam christianis calumniam, profitentes christianos credere in Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, eosque adorare. Ita s. Justinus (2), et Athenagoras (3), qui fidem et præxim exponebant totius ecclesiæ. His addendi ceteri ejusdem ætatis patres, quorum alii vocarunt Spiritum S. *perfectum Deum*, ut Tatianus, qui etiam eum *Dei portionem esse*, eique Patris et Filii substantiam traditam docet (4); alii eum *Sapientiam Patris* vocarunt; *Creatorem*, ac cum Patre et Verbo *solum verum Deum, Spiritum Dei, Spiritum Patris*, æternum, omnipotentem, ut s. Irenæus (5); sic etiam S. Theophilus Antiochenus eundem Spiritum Sanctum vocat *Sapientiam*, eumque distinguit a Patre et a Verbo, et in eadem essentia prædicat cum Patre et Filio (6); ita

(1) Plura alia testimonia de Spiritu Sancto inveniuntur apud eundem Cotelerium, op. cit.

(2) Apol. I, num. 6: *Eum (Patrem) et Filium... et Spiritum propheticum colimus et adoramus.*

(3) *Legat. pro Christ.* n. 40: *Quis non miretur, cum atheos vocari audiat eos, qui Deum Patrem et Filium, Deum et Spiritum Sanctum asserunt, ac eorum et in unitate potentiam, et in ordine distinctionem demonstrant? Et rursum num. 42: Quæ trium unio, et in unitate distinctio, Spiritus, Filii, Patris.*

(4) In *Orat. Contra Græcos*, n. 4: *Est diviniore Spiritu inferior ille spiritus, qui materiam pervadit; qui quidem cum animæ assimilatus est, non eodem ac perfectus Deus honore colendus est; et n. 7. dicit eum, Dei portionem, juxta loquendi usum tunc temporis receptum, ad designandam consubstantialitatem personarum.* Cfr. Maran. op. cit. lib. IV, cap. 7, n. 7.

(5) Lib. IV. *Adv. hæres.* cap. 20, n. 1, edit. Massueti: *« Adest, inquit, ei semper Verbum et sapientia, Filius et Spiritus, per quos et in quibus omnia libere et sponte fecit, ad quos et loquitur, dicens: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram; ipse a semetipso substantiam creaturarum et exemplum factorum et figuram in mundo ornamentorum accipiens; »* et lib. III, cap. 24: *« Verbo suo confirmans, et sapientia compingens omnia, hic est solus verus Deus; »* et lib. V, cap. 12, n. 2, vocat spiritum sempiternum dicens: *Aliud autem est, quod factum est, ab eo, qui fecit. Afflatus igitur temporalis, Spiritus autem sempiternus.*

(6) Lib. II, *Ad Autolyce.*, n. 15: *Tres dies, qui ante luminaria fuerunt, imago sunt Triadis, Dei, ejus Verbi, ejusque Sapientie.* Et lib. I, n. 7: *Quis est iste medicus? Deus, qui per Verbum et Sapientiam sanat et vivificat. Deus, per Verbum et Sapientiam condidit universa; nam Verbo ejus firmati cæli, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Labitur proinde Petavius, dum in primo textu duas tantum a Theophilo admitti autumat personas, Filiumque cum Spiritu Sancto confundi. Luculenter enim ex his textibus patet Theophilum Spiritum Sanctum quem *Sapientiam* appellat, distinguere a Verbo. Mirum vero nemini esse debet Spiritum S. dici *Sapientiam*, quo nomine plures alii patres eum vocarunt, ut Irenæus, loc. cit. Origenes, Marius Victorinus; ut Bullus ipse ac Petavius observant (Bullus, sect. IV, cap. 5; Petavius, *De Trin.* lib. VII, cap. 12). Didymus in libro *De Spiritu Sancto* hanc affert causam, cur ita vocetur, quod Spiritus sapientie in Scripturis recensetur. Cfr. Maran. loc. cit. cap. 8.